

Chudzyński, Marian

"Parafia św. Bartłomieja Apostoła w Płocku 1356-2006", Michał Marian Grzybowski, Płock 2006 : [recenzja]

Notatki Płockie 52/1-210, 50-52

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI,
PARAFIA ŚW. BARTŁOMIEJA APOSTOŁA W PŁOCKU 1356-2006.
Wydawca: „Biblios” Tarnów. Płock 2006, ss. 254

Z okazji jubileuszu fary w prasie płockiej („Gazeta Wyborcza Płock”, „Tygodnik Płocki”, „Sygnały Płockie”) ukazało się wiele interesujących artykułów na temat jej historii oraz sprawozdań z różnych uroczystości dotyczących tej pięknej płockiej świątyni. Warto również nadmienić, że z okazji jubileuszu kościoła i parafii farnej ukazały się dwie interesujące pozycje książkowe: *Płocka fara w służbie miasta* pod redakcją ks. Janusza Cegłowskiego, proboszcza parafii farnej i Haliny Płuciennik (Kalendarium – opisy Stanisław Płuciennik, fotografie – Halina Płuciennik) oraz ks. Michała Mariana Grzybowskiego, *Parafia św. Bartłomieja Apostoła w Płocku 1356-2006*. Ta ostatnia pozycja to szczególnie cenna monografia parafii farnej. Autor książki w sposób chronologiczny, w 8 rozdziałach omawia dzieje zarówno kościoła farnego, jak również parafii pod wezwaniem św. Bartłomieja Apostoła. Jak się dowiadujemy z książki parafia przy kościele św. Bartłomieja została erygowana w 1356 roku przez biskupa płockiego Klemensa, a bogato uposażona przez króla Kazimierza Wielkiego. Jak już wspomnieliśmy konsekracja kościoła odbyła się w Wielką Sobotę 23 kwietnia 1356 roku. Kościół farny został zbudowany w stylu gotyckim, zarówno w swoim wyglądzie zewnętrznym, jak i wystroju wewnętrznym. Zgodnie ze średniowiecznym zwyczajem prezbiterium kościoła z ołtarzem głównym było orientowane na wschód, to znaczy ołtarz główny kościoła był umieszczony od strony obecnego ratusza, zaś portal czyli wejście główne do kościoła, znajdowało się od strony Wisły przy ówczesnej ulicy Nadwiślańskiej.

Kościół farny z czasów Kazimierza Wielkiego miał 48 m długości, 17 m szerokości i prawie 23 m wysokości. Jak podkreśla autor monografii „Był to więc duży obiekt, godny królewskiej fundacji”. Niestety, nie zachował się żaden wizerunek ikonograficzny kościoła farnego z tamtych czasów. Zachowane do dzisiaj dwa protokoły wizytacyjne z lat 1598 i 1609 roku potwierdzają, że zarówno ołtarz główny, jak i pięć kaplic okalających kościół były zbudowane w stylu gotyckim.

Ks. Michał Grzybowski sporo uwagi poświęca renesansowej przebudowie kościoła farnego. Nadmienia, że przebudowy renesansowej fary w 1540 r. dokonał Wenecjanin Jan Baptista na polecenie płockiej rady miejskiej. W wyniku tej przebudowy fara otrzymała nowe sklepienie, a także filary wspierające arkady.

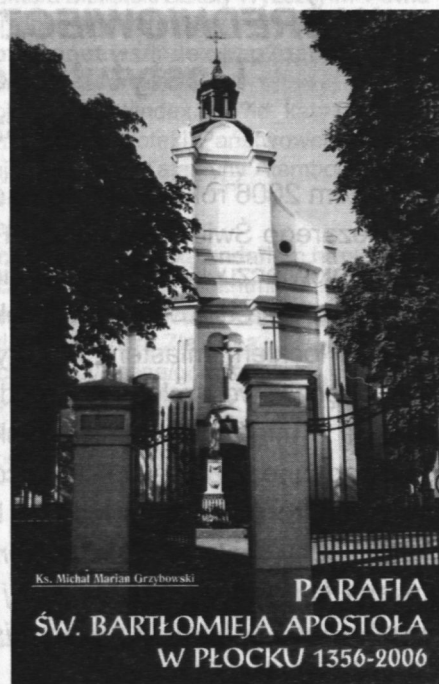
Z książki ks. Grzybowskiego dowiadujemy się też, że kościół farny w 1609 r. miał 5 kaplic i 22 ołtarze, najwięcej w swej historii. Niemal każdy ołtarz miał swego opiekuna. W tej roli występowały cechy, ale i osoby prywatne. Tak np. ołtarzem św. Katarzyny z pięknym obrazem Matki

Boskiej opiekował się Krzysztof Giziński (s.38). Ks. Michał Grzybowski skrupulatnie wylicza nazwy ołtarzy oraz ich opiekunów.

Warto dodać, że przy kościele farnym istniała szkoła parafialna, zapewne powstała wkrótce po utworzeniu parafii św. Bartłomieja w 1356 roku. W 1609 r. szkoła mieściła się w budynku murowanym, piętrowym. Uczyło się w niej około 100 uczniów, w tym 20 pochodzenia szlacheckiego, reszta to uczniowie wywodzący się z rodzin mieszczzańskich.

Trzeba też nadmienić, że przy kościele parafialnym św. Bartłomieja co najmniej od XVI wieku istniała biblioteka parafialna. Dokładny spis księgozbioru parafialnego znamy dopiero z roku 1775. W XIX wieku księgozbiór uległ rozproszeniu. Niektóre druki z tego księgozbioru zachowały się w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego.

Mimo że książka ks. M. Grzybowskiego jest monografią fary płockiej, Autor nie skąpi wielu interesujących wiadomości dotyczących miasta i jego mieszkańców zarówno w XIV-XV wieku, jak również w następnych stuleciach. Rozwój Płocka w XVI wieku był niestety hamowany przez groźne pożary (m.in. w 1505 i 1511 r.), a także zarazy szerzące się wśród mieszkańców miasta. Najstraszliwsza zaraza dotknęła Płock w lecie 1526 r. Zmarło wówczas 1100 osób. W mieście wybuchła wielka panika wśród mieszkańców, wielu uciekło z miasta. Następstwem tych zdarzeń było ubożenie mieszkań-

Puszka na komunikaty ofiarowana przez cara Mikołaja I, 1843 r.

ców parafii farniej. Kończyły się lata świetności plockiej fary. Szczególnie tragicznymi dla miasta i fary okazały się pierwsze lata potopu szwedzkiego (1655-1656). Duże straty ponieśli mieszkańcy Płocka, a także kościół plocki. Również w okresie wojny północnej w początkach XVIII w. Szwedzi dokonali w mieście wielkich zniszczeń. Autor książki przytacza plastyczny opis sytuacji miasta przedstawiony w Korespondencji Płockim z 1881 roku (nr.57): „Świątynie zrabowane, krwią zbroczone, stały otworem, domy zostały spalone...”.

Ks. Michał Grzybowski omawia na łamach swojej książki fakt mało znany z dziejów plockiego kościoła, a mianowicie przeniesienie kolegiaty św. Michała do kościoła św. Bartłomieja. Stało się to ostatecznie 14 maja 1731 r. Na mocy reskryptu biskupa Załuskiego kapituła kolegiacka ze swoimi funduszami przeniosła się do kościoła św. Bartłomieja. Do-tychczasowy proboszcz farny został prałatem kolegiaty. Uzyskana suma 15 tys. złotych polskich, uzyskana za sprzedaż kościoła św. Michała jezuitom, miała być przeznaczona na pilną przebudowę kościoła farnego. Kościół farny nosił nazwę kolegiaty do 1819, kiedy to biskup Adam Prażmowski na mocy rozporządzenia Stolicy Apostolskiej dokonał supresji (likwidacji) starożytnej kapituły plockiej.

Jedna z krypt grobowych z XVI wieku pod farą plocką

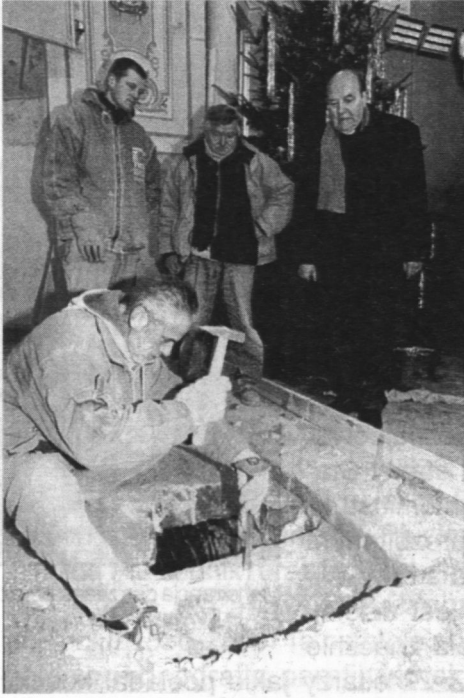
Już w latach trzydziestych XVIII wieku kościołowi farnemu groziło zawalenie. Wisła naruszyła stabilność wzgórza, na którym zbudowany był kościół. Dlatego w latach sześćdziesiątych kościół farny uległ zasadniczej przebudowie. Kościół otrzymał zupełnie nowy kształt zewnętrzny jak i wewnętrzny. Główne wejście do kościoła znajdowało się teraz od strony Staro-rynku, natomiast ołtarz główny i prezbiterium znalazło się od strony Wisły tak jak to jest dzisiaj. Budowla została znacznie zmniejszona. Z 22 ołtarzy jakie posiadał kościół przed przebudową pozostało tylko 7, zlikwidowano też wszystkie kaplice. Nad przebudową czuwał jej proboszcz Sebastian Wawrzyniec Starorypiński (1745-1773).

Monstrancja darowana przez cara Mikołaja I, 1843 r.

Autor monografii o farze plockiej zebrał też dużo interesujących informacji o proboszczach fary. W stosunku do niektórych proboszczów jest bardzo krytyczny. Tak np. autor książki podaje, że proboszcz fary ks. Franciszek Wincenty Szanior był przeciwny śpiewom patriotycznym i narodowym w jego kościele w latach poprzedzających wybuch powstania styczniowego „za co był negatywnie oceniany przez wielu płocczan” (s.154-155).

Dużo uwagi poświęcił też autor książki sprawie kradzieży argenterii dokonanej w nocy 12 na 13 października 1842 r. Autor wymienia szczegółowo skradzione przedmioty, w tym naczynia liturgiczne. Podkreśla, że dokonana kradzież „była dla duchowieństwa i wiernych przykrym przeżyciem” (s.120). Co ciekawe, kiedy car Mikołaj I dowiedział się o tej kradzieży, polecił Ministrowi Sekretarzowi Stanu wykonanie na zamówienie u złotnika Karola Bojanowskiego w Petersburgu podobnych sprzętów „z funduszu do bezpośredniego szafunku Jego cesarsko-królewskiej Mości zachowanego i przesłać takowe do miasta Płocka” (s.121). W rok później 29 września (11 października) 1843 r. zamówione naczynia i inne aparaty liturgiczne zostały przekazane kościołowi parafialnemu pod wezwaniem św. Bartłomieja. O fakcie tym dowiedzieli się niedawno przedstawiciele Federacji Rosyjskiej.

Prace odkrywkowe w farze w styczniu 2006 r., pierwszy z prawej ks. Michał M. Grzybowski

Przybyli w marcu bieżącego roku do Płocka i zaproponowali sfinansowanie renowacji wspomnianych sprzętów religijnych.

Z dużą życzliwością wyraża się Autor o pieszych pielgrzymkach organizowanych przez płocczan od roku 1631 do Skępego.

Od roku 1853 płocka pielgrzymka jest „zaprzysiężoną”. Nasze miasto we wspomnianym roku zostało nawiedzone przez cholera, dziesiątkującą mieszkańców Płocka. Wówczas to płocczanie złożyli w farze ślubowanie, że za odwrócenie zarazy będą wędrować corocznie do Maryi Skępskiej. Mimo zakazu władz komunistycznych w latach pięćdziesiątych XX wieku parafianie organizowali potajemne pielgrzymki. O jednej takiej pielgrzymce z 1952 roku możemy przeczytać interesujące wiadomości w książce ks. prof. Michała Grzybowskiego.

Z końcowej części monografii ks. Grzybowskiego dowiadujemy się, że podczas prowadzonych w styczniu 2006 roku prac związanych z przebudową prezbiterium kościoła św. Bartłomieja odkryto dwie krypty, w których jak przypuszcza autor książki chowano zmarłych, głównie miejscowe duchowieństwo. Krypty są wymurowane piękną gotycką cegłą. Są wspaniale zachowane i prawdopodobnie pochodzą z XVI wieku. Wejście do krypt znajduje się pod obecnym prezbiterium kościoła farnego.

Monografię ks. Michała Grzybowskiego zamyka poczet zasłużonych kapłanów i proboszczów związanych z farą od końca XIX wieku aż po dzień dzisiejszy. Poczet ten otwiera zdjęcie ks. Mateusza Lucińskiego, wikariusza farnego, który udzielał ostatnich sakramentów Zygmuntowi Padlewskiemu na krótko przed jego egzekucją 15 maja 1863 r. Następne zdjęcia pokazują ks. Kazimierza Wolońskiego, proboszcza z lat 1880-1902, ks. Wincente-

go Szymona Petrykowskiego (1902-1909), ks. Aolfa Modzelewskiego (1909-1936), ks. Zygmunta Mościńskiego (1936-1940), ks. Stanisława Aleksandra Figielskiego (1940-1958), rodem z Soczewki, po aresztowaniu w 1940 abpa Antoniego Juliana Nowowiejskiego przez pewien czas pełnił obowiązki wikariusza generalnego, następnie po jego śmierci administratora apostolskiego do 1946. Funkcję kolejnych proboszczów pełnili: ks. Seweryn Wyczalkowski (lata 1958-1985), ks. Stanisław Bońkowski (1985-1986), ks. Ryszard Dybiński (1986-2004). Aktualnym proboszczem fary od 2004 roku jest ks. Janusz Ceglowski. Z jego inicjatywy odbyły się uroczystości jubileuszowe fary.

Autorowi tej wartościowej książki o farze płockiej zdarzył się niestety przykry lapsus, a mianowicie pod zdjęciem pomnika rodziny Balińskich (w tym Stefana Balińskiego zmarłego w 1934 r., znanego adwokata płockiego) znalazł się podpis (str.128-129), że jest to „Pomnik poświęcony Powstańcom Styczniowym na cmentarzu płockim” (naprzeciwko kaplicy cmentarnej Górnickich – M.Ch.). Myślę, że jest to wynik pośpiechu, aby książka mogła ukazać się jeszcze w roku obchodzonego jubileuszu fary płockiej.

Kończąc trzeba podkreślić, że książka o płockiej farze autorstwa ks. prof. dr hab. Michała M. Grzybowskiego została wydana bardzo starannie, chciałoby się powiedzieć pięknie. Wartość pracy podnoszą liczne ilustracje, zdjęcia fary, jej otoczenia, ołtarzy, a także cytaty źródeł historycznych. Jak podaje Autor monografii w słowie wstępnym do książki, zasadnicze wiadomości o losach świątyni, a także o życiu religijnym parafii zostały zaczerpnięte z akt wizytacyjnych znajdujących się w Archiwum Diecezjalnym w Płocku. Autor wykorzystał też materiały archiwalne znajdujące się w Archiwum Państwowym w Płocku. Materiały te głównie dotyczą XIX wieku. Ponadto autor wykorzystał wiele opracowań historycznych, w tym monografię Antoniego Nowowiejskiego, Płock. Monografia historyczna, Dominika Staszewskiego, Dawne kościoły płockie, a także źródła drukowane, w tym Stelli Szacherskiej, Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka.

Wielką zasługą ks. prof. Michała Grzybowskiego jako autora monografii fary płockiej jest, że z pożytkłych archiwaliów i opracowań historycznych wydobył bogatą i niezwykle interesującą historię tego najważniejszego po katedrze kościoła płockiego. Stało się to dokładnie w 650. rocznicę erygowania parafii św. Bartłomieja w Płocku.

Marian Chudzyński